

Çocuk Davranış Listesi Kısa Formunun Türkçe Güvenilirlik Çalışması ve Geçerliliğine İlişkin Ön Çalışma

Reliability Study of Turkish Version of Children's Behavior Questionnaire Short Form and a Validity Prestudy

Burcu Akın Sarı¹, Elvan İşeri², Özhan Yalçın³, Aslı Akın Aslan⁴, Şahnur Şener²

¹Uz.Dr., Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, ²Prof.Dr., Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı, Ankara, ³Uz.Dr., Şanlıurfa Çocuk Hastalıkları Hastanesi Çocuk Psikiyatrisi Bölümü, Şanlıurfa, ⁴Uz.Dr., Batman Bölge Devlet Hastanesi Psikiyatri Bölümü, Batman

ÖZET

Amaç: Mizacın değerlendirilmesi, çocuk davranışının araştırılması ve aileye danışmanlık verilmesi açısından önemli bir belirteçdir. Mizacın belirlenmesi aile görüşmesi, çocuğun gözlenmesi ve mizaç ölçeği kullanılması ile belirlenebilir. Bu bağlamda Rothbart'ın Çocuk Davranış Listesi Kısa Formunun Türkçe güvenilirliğinin ve geçerlilik ön çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. **Yöntem:** Çocuk davranış listesinin uzun formu 1994 yılında Rothbart ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 195 maddeden oluşmaktadır. 2000 yılında Rothbart ve ark. bu ölçeğin kısa ve daha kısa formlarını oluşturmuşlardır. Bu formlarda 15 mizaç özelliği likert tipi bir ölçekle ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Kısa form 94 sorudan oluşmaktadır. Ölçek, Türkçe'ye çevrilerek uzmanlara danışıldıktan sonra bir hafta arayla 2 kez olmak üzere 3-7 yaş arası 87 çocuk annesine verilmiştir. Örneklem üç ayrı sosyoekonomik bölgeden toplanmıştır. **Bulgular:** Testin güvenilirliğine yönelik gerçekleştirilen analizlerde, Türkçe formun alt ölçeklerinin İngilizce formun alt ölçekleriyle tutarlı korelasyon değerleri gösterdiği ve tüm mizaç alt ölçeklerinin güvenilir olduğu görülmüştür. Testin güvenilirlik katsayısı 0,78 olarak bulunmuştur. Testin geçerliliğine yönelik olarak, bu yaş dönemi için henüz Türkçe bir mizaç testinin bulunmaması ve orijinal formun yapı geçerlilik analizinin yapılmamış olması nedeniyle, "uygulama geçerliliği" kullanılarak testin ölçülmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. **Sonuç:** Çocuk Davranış Listesi Kısa Formunun, test-tekrar test ilişkileri, içsel tutarlılık ve güvenilirliğe yönelik analiz sonuçları ve yazındaki çalışmalar ışığında Türk çocuklarındaki mizaç özelliklerini değerlendirmek için kullanılabilir bir yardımcı ölçek olduğu düşünülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Mizaç, çocuk, ölçek.

(*Klinik Psikiyatri* 2012; 15: 135-143)

SUMMARY

Objective: Temperament assesment is an important determinant for child behaviour research and consulting the family. Temperament could be assessed by family interview, observing the child and using temperament scales. In this respect, we implemented reliability study and validity prestudy of Turkish version of Child Behaviour List Short Form by Rothbart. **Method:** Temperament scale, translated into Turkish and consulted to the experts, is filled twice within a week's interval by the mothers of 87 children aged between 3 and 7. Sample included children from three different socio-economic regions. **Results:** The original form of Children Behavior Checklist was created by Rothbart and colleagues in 1994. It was composed of 195 items. In 2000 the short and very short form were developed by Rothbart and colleagues. Checklists have 15 dimensions of temperament, and the short form have 94 items. Analysis aiming the reliability of the test showed that the subscales of the Turkish Form have consistent correlation figures as the English Form and all the subscales are reliable. The reliability coefficient is 0,78. Because there is no comparable temperament questionnaire in Turkish for this age group and there is no validity values for the original questionnaire, we applied experimental validity method for validity prestudy. **Conclusion:** According to our findings of test-retest relations, internal consistency, reliability and validity analysis, and the literature we consider that Child Behaviour List Short Form is useful to asses the temperament characteristics of Turkish children.

Key Words: Temperament, child, questionnaire.

GİRİŞ

Mizaç bir çocuğun kendine özgü davranış stilini belirleyen, doğuştan gelen kişisel özelliklerin bütünüdür. Pek çok teorisyen mizacın zamanla kararlı hale gelen biyolojik temelli, bireysel farklılıklara neden olan bir özellik olduğunu bildirirler (Kristal 2005, Goldsmith ve ark. 1987). Mizaç profilinin belirlenmesi için çocuğun yaşına uygun olan soruların sorulduğu bir görüşme yapmak, mizacı ölçen bir ölçek doldurtmak ve/veya çocuğu gözlemek gerekmektedir.

Rothbart mizacı, reaktivite (ease of arousal) ve kendini düzenleme (self-regulation) arasındaki bireysel farklar olarak tanımlar. Bunlar görece değişmeyen birincil olarak biyolojik temelleri olan ve kalıttan, olgunlaşmadan ve deneyimden etkilenen durumlardır (Rothbart ve Derryberry 1981).

İlk çağdaş mizaç çalışmaları Thomas ve ark. tarafından 1956 yılında yapılmıştır (Kristal 2005). Yaptıkları çalışmada bireyleri bebeklik döneminden yetişkinliğe kadar takip etmişlerdir. Bu çalışmalar sonucunda Thomas ve ark. 1968 yılında çocuğun davranış tarzını tanımlamak üzere dokuz adet mizaç özelliği belirlemişler ve "Çocukluk Çağı Mizaç Ölçeği"ni oluşturmuşlardır (Chess ve Thomas 1959, Thomas ve ark. 1963, Thomas ve ark. 1968).

Bu mizaç ölçeğinin yanı sıra çeşitli çalışmacılar tarafından da mizaç ölçekleri geliştirilmiştir. Tablo 1'de bu ölçekler sıralanmaktadır.

Bu çalışmada amaç mizaç profilinin belirlenmesinde yardımcı olabilecek Rothbart'ın Çocuk Davranış Listesi Kısa Formunun (ÇDL-KF) Türkçe geçerlilik ve güvenilirliğine yönelik olarak çeşitli analizler yapmaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çocuk davranış listesinin uzun formu 1994 yılında Rothbart ve ark. tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 195 maddeden oluşmaktadır. 2000 yılında Rothbart ve ark. bu ölçeğin kısa ve daha kısa formlarını oluşturmuşlardır. Bu formlarda 15 mizaç özelliği likert tipi bir ölçekle ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır fakat kısa form 94 sorudan oluşmaktadır (Putnam ve Rothbart 2006). Ölçülmeye çalışılan mizaç özellikleri şunlardır:

1. Aktivite Seviyesi (Activity Level): Bu alt ölçekle kaba motor aktivitelerin derecesi, hareketin oran ve yaygınlığı araştırılır.
2. Kızgınlık/Düş Kırıklığı (Anger/Frustration): Sürdüdüğü etkinliğin bölünmesine veya amaçların engellenmesine bağlı olumsuz etkilenimin derecesini belirtir.
3. Yaklaşım/Olumlu Katılım (Approach): Beklenen memnuniyet verici etkinlikler için heyecanlanma ve olumlu katılımın derecesini gösterir.
4. Dikkati Odaklama (Attentional Focusing): Verilen görev ve etkinliğe odaklanma ile dikkatin sürdürülmesindeki eğilim ölçülür.
5. Rahatsızlık (Discomfort): Işık, ses, hareket ve dokunuşla ilgili uyaranların duyuşal kalitesiyle ilgili olumsuz duygu dışavurumunun oranı belirlenir.
6. Azalan Tepki/Sakinleşme (Falling Reactivity and Soothability): Aşırı zorlanmanın, heyecan ya da genel farkındalığın yatıştırılmasının derecesini gösterir.
7. Korku (Fear): Beklenen ağrı veya zorlayıcı ve/veya potansiyel tehdit edici durumlara bağlı huzursuzluk, üzülmeye ya da sinirliliği içeren olumsuz duygunun derecesi araştırılır.
8. Yüksek Yoğunluklu Uyarımla Memnuniyet (High Intensity Pleasure): Yüksek seviyeli uyarının yoğunluğu, derecesi, karmaşıklığı, yeniliği ve uyumsuzluğunun yer aldığı durumlara bağlı hoşlanma ve memnuniyet derecesi tanımlanır.
9. Dürtüsellik (Impulsivity): İlk yanıtın hızı ve şiddeti belirlenir.
10. Engelleme Denetimi (Inhibitory Control): Belirgin olmayan ya da yeni durumlara veya yönergelere karşı uygunsuz yanıtın baskılanması ve planlanması kapasitesi ölçülür.
11. Düşük Yoğunluklu Uyarımla Memnuniyet (Low Intensity Pleasure): Düşük seviyeli uyarının yoğunluğu, derecesi, karmaşıklığı ve uyumsuzluğunun yer aldığı durumlara bağlı hoşlanma ve memnuniyetin derecesi gösterilir.
12. Algısal Hassasiyet (Perceptual Sensitivity): Beş duyusuna yönelik uyaranlara olan hassasiyetin derecesi anlaşılır.
13. Mutsuzluk (Sadness): Acı duyma, hayal kırıklığı

Tablo 1. Erken çocukluk döneminde kullanılan mizaç ölçekleri

Adı/Yazarı	Tipi/Yaş aralığı	Soru sayısı/Alt ölçekler
Çocuk Davranış Listesi (Children's Behavior Questionnaire (CBQ)) (Rothbart ve ark. 1994)	Bakıcı bildirimli 3-7 yaş arası (Sadece araştırmalarda kullanılmak üzere)	195 maddeli. Aktivite derecesi, kızgınlık/düş kırıklığı, yaklaşma/ olumlu katılım, dikkati odaklama, rahatsızlık, tepki/sakinleşme, korku, yüksek uyaranla memnuniyet, dürtüsellik, engelleyici kontrol, düşük yoğunluklu memnuniyet, algısal hassasiyet, mutsuzluk, çekingenlik, gülme ve kahkaha.
Cameron/Rice Oyun Çağı Ölçeği (Toddler Questionnaire) (Cameron ve Rice 1999)	Ebeveyn bildirimli 3-5 yaş arası	69 maddeli. Hassasiyet, çelinebilirlik, tepki, uyum sağlama, yaklaşma/uzak durma, düş kırıklığına tolerans, ritmisite, yatıştırılabilirlik
Çocuklar için Mizaç Bataryası-Revize Edilmiş (Temperament Assessment Battery for Children-revised) (Martin 1999)	Ebeveyn-öğretmen bildirimli 2-7 yaş arası	37 maddeli (ebeveyn), 29 maddeli (öğretmen). Olumsuz duygulanım, baskılanma, test süresince aktivite derecesi
Çocuklar için Mizaç Bataryası (The Temperament Assessment Battery for Children) (Martin 1988)	Ebeveyn- öğretmen bildirimli 3-7 yaş arası	48 maddeli. aktivite, uyum sağlama, yaklaşma/uzak durma, duygusal yoğunluk, çelinebilirlik, sebat etme
Oyun Çağı Mizaç Skalası (Toddler Temperament Scale) (Fullard ve ark. 1984)	Ebeveyn bildirimli 1-3 yaş arası	97 maddeli. Chess ve Thomas'ın mizaç özellikleri göz önüne alınarak oluşturulmuştur.
Davranış Stili Ölçeği (Behavioral Style Questionnaire) (McDevitt ve Carey 1978)	Ebeveyn bildirimli 3-7 yaş arası	100 maddeli. Chess ve Thomas'ın mizaç özellikleri göz önüne alınarak oluşturulmuştur.
Çocuk Mizaç Ölçeği (Child Temperament Questionnaire) (Thomas ve Chess 1977)	Ebeveyn bildirimli 3-7 yaş arası	72 maddeli. Chess ve Thomas'ın mizaç özellikleri göz önüne alınarak oluşturulmuştur.
Kolorado Çocukluk Çağı Mizaç Envanteri (Colorado Childhood Temperament Inventory) (Rowe ve Plomin 1977)	Ebeveyn bildirimli 1-6 yaş arası	5 maddeli. Sosyabilite, duygusalılık, aktivite, dikkat, yatıştırılabilirlik

ve nesne kaybı ya da kaybetme tehdidine bağlı enerjide azalma ve duygu durumunda çökme ve olumsuz duygunun derecesi belirlenir.

14. Utangaçlık (Shyness): Yeni ve belirsiz durumlarda tereddütlü ve çekingen yaklaşım araştırılır.

15. Gülümseme ve Kahkaha (Smiling and Laughter): Uyarının yoğunluğu, derecesi, karmaşıklığı ve uyumsuzluğun değişmesine verdiği

olumlu duygusal yanıtın derecesi ölçülür.

Çocuk Davranış Listesi Kısa Formunun güvenilirliğinin yapılması amacıyla yazarı olan Mary Rothbart'la temasa geçilip izni alınmıştır. Ardından sosyokültürel çeşitliliği sağlamak amacıyla Ankara ilinin üç ayrı bölgesinde yer alan 5 kreşten toplanan ve bu çocuklara ek olarak Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı'na

Tablo 2. Mizaç alt ölçek ortalama değerleri

Mizaç Alt Ölçekleri	Ortalama± Standart Sapma (n:87)
Etkinlik Seviyesi	5.06± 0.93
Kızgınlık/Düş Kırıklığı	4.81± 1.11
Yaklaşım/Olumlu Katılım	5.51± 0.83
Dikkati Odaklama	4.86± 1.04
Rahatsızlık	4.39± 1.33
Azalan Tepki/Sakinleşme	4.40± 1.23
Korku	4.36± 1.40
Yüksek Yoğunluklu Uyarılarla	
Memnuniyet	4.70± 1.14
Dürtüsellik	4.63± 0.97
Engelleme Denetimi	5.08± 1.06
Düşük Yoğunluklu Uyarılarla	
Memnuniyet	5.85± 0.71
Algısal Hassasiyet	6.21± 0.78
Mutsuzluk	4.67± 0.88
Utangaçlık	3.60± 1.51
Gülümseme ve Kahkaha	5.33± 1.02

danışmanlık için başvuran 3-7 yaş arası toplam 87 çocuk çalışmaya alınmıştır. Alınan vaka sayısı, istatistiksel değerlendirmeler göz önüne alındığında yeterli olarak yorumlanmıştır. Alınan çocukların 18'i, testin Türkçe'ye çevirisi aşamasında, anlam karmaşası gibi sorunlara müdahale edilerek ölçeği daha anlaşılır kılmak amacıyla kliniğe danışmanlık için başvuran ailelerden, 69'u kreşlerden toplanmıştır. Çalışmaya katılmak için gönüllük esası dışında herhangi bir dışlama kriteri yoktur.

Çocuk psikiyatrisi ve psikiyatri dallarında uzman olan iki kişi ve İngilizce konusunda uzman bir kişiye test verilmiş ve testi Türkçe'ye çevirmeleri istenmiştir. Çevrilen testler araştırmacılar tarafından incelenmiş ve tek form haline getirilmiştir. Oluşturulan Türkçe form tekrar üç kişi tarafından İngilizceye çevrilmiş ve bu üç form bir forma indirilmiştir. Oluşturulan bu form orijinal form ile karşılaştırılmıştır. Orijinal forma benzer olduğuna karar verilen form daha sonra dört çocuk psikiyat-

risti, bir psikiyatrist, bir psikolog, bir eğitim bilimleri uzmanına verilmiş ve testin mizaç ölçüp ölçemeyeceği ve kültürel uyum açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Tekrar düzenlenen form öncelikle 3-7 yaş arası çocuğu olan 10 anneyle değerlendirilmiş ve her bir soru için ne anladıkları incelenmiştir. Bu 10 anne kliniğe danışmanlık amacıyla gelen annelerden oluşmaktadır. Anlaşılmadığı düşünülen sorular tekrar düzeltilmiştir, düzetilen bu form da farklı 8 anneyle birebir incelenerek doğrulanmıştır. Tüm bu 18 anneye form bir hafta sonra tekrar verilmiştir. Ayrıca bu son form çeşitli semtlerde kreşlere giden 3-7 yaş arasındaki çocukların annelerine bir hafta arayla iki kez olmak üzere verilmiş böylelikle test-tekrar testi yapılmıştır. Çalışmanın etik standartlara uygunluğu Gazi Üniversitesi Etik Kurulunun verdiği Etik Kurul onayı ile onaylanmıştır. Çalışmaya katılan katılımcılar çalışma ile ilgili bilgilendirilmiş ve annelerden aydınlatılmış onam alınmıştır.

Tüm istatistiksel değerlendirmeler SPSS 13.0 Paket programıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçek güvenilirlik analizi için Kendall Tau-b ve Alfa (Cronbach) analizi kullanılmıştır. Her bir soru maddesinin uyumlu olup olmadığı Kendall's Tau-b katsayıları hesaplanarak, alt ölçek puanlarının test-tekrar test farklarının anlamlılığı paired t testi kullanılarak alt ölçek puanlarının önce ve sonra değerleri arasında ilişkileri Pearson korelasyon analizi kullanılarak test edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya alınan 87 çocuğun yaş aralığı 36 ay (3 yaş) ile 92 ay (7.6 yaş) arasında değişmektedir. Örneklem grubu 46 (%52.9) kız, 41 (%47.1) erkek, toplam 87 kişiden oluşmaktadır. Çocukların hepsi Büyükşehir/Şehirde yaşamaktadır. Çalışmaya katılan çocukların mizaç alt ölçek ortalamaları değerlendirilmiş alınan değerlerin ortalamalara yakın olduğu görülmüş fakat algısal hassasiyet mizaç alt ölçeğinin ortalamalarının oldukça yüksek olduğu dikkati çekmiştir (Tablo 1).

Testin güvenilirliği için bakılan iç tutarlılık analizi, Cronbach Alfa yöntemi ile yapılmıştır. Tüm testin güvenilirliği 0.78 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte dürtüsellik mizaç özelliğinin güvenilirlik katsayısının kabul edilebilir sınırlarda olsa da düşük olduğu dikkati çekmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Ölçeğin Güvenilirlik Sonuçları

Mizaç Alt Ölçeği	α	p
Etkinlik Seviyesi	0.5927	0.000
Kızgınlık/ Düş Kırıklığı	0.7536	0.000
Yaklaşım/ Olumlu Katılım	0.5867	0.000
Dikkati Odaklama	0.6304	0.000
Rahatsızlık	0.7639	0.000
Azalan Tepki/ Sakinleşme	0.7634	0.000
Korku	0.7456	0.000
Yüksek Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet	0.6280	0.000
Dürtüsellik	0.4741	0.000
Engelleme Denetimi	0.6759	0.000
Düşük Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet	0.6121	0.000
Algısal Hassasiyet	0.6753	0.000
Mutsuzluk	0.5841	0.000
Utangaçlık	0.8695	0.000
Gülümseme ve Kahkaha	0.6209	0.000
Tüm Test Sonucu	0.7849	0.000

Tüm sorular için ilk kez dolduruldukları değerlerle bir hafta sonra dolduruldukları değerler arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Her bir soru maddesinin uyumlu olup olmadığı Kendall's tau-b katsayıları hesaplanarak, alt ölçek puanlarının test-tekrar test farklarının anlamlılığı paired t testi kullanılarak, alt ölçek puanlarının önce ve sonra değerleri arasında ilişkileri pearson korelasyon analizi kullanılarak test edilmiştir.

İlk aşamada mizaç ölçeğinde bulunan 94 sorunun her biri için ayrı ayrı olmak üzere test-tekrar test puanları arasında fark olup olmadığına bakılmıştır. Bununla birlikte tüm soruların test-tekrar test ilişkisine bakıldığında iki test arasında sorulara verilen puan açısından farklılık olmadığı görülmüştür. Her bir soru maddesi ayrı ayrı incelenmesine rağmen gösterim kolaylığı sağlamak için mizaç alt ölçekleri içinde en düşük ve en yüksek puanlar tabloda gösterilmiştir (Tablo 3).

ÇDL-KF'de bulunan 15 mizaç alt ölçeğinin test-tekrar test sonuçlarının ilişkili olup olmadığına bakılmıştır. Sonuçlara bakıldığında, bu ölçeğin

mizaç alt ölçeklerinin hepsini bir hafta arayla doldurulan iki testte de aynı şekilde ölçtüğü görülmüştür (Tablo 4).

ÇDL-KF'nin Türkçe geçerliliği için öncelikle soru maddelerinin alt ölçeklere uyumuna bakılmıştır. Tüm alt ölçeklerde tüm sorular istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde alt ölçeklerle uyumlu bulunmuştur ($p=0.000$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

ÇDL-KF 3-7 yaş çocuklarının mizaç özelliklerini anlamaya yardımcı olması amacıyla geliştirilen bir test olduğundan örneklem grubunun yaş aralığı ve cinsiyet dağılımının uygun olduğu düşünülmüştür.

Mizaç alt ölçekleri ortalamalarına bakıldığında başta algısal hassasiyet mizaç özelliği olmak üzere genelde tüm alt ölçek ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin Türk popülasyonunda annelerin çocuklarının mizaç özelliklerine daha duyarlı olmalarından ya da Türk popülasyonunda bu mizaç özelliklerinin daha belir-

Tablo 4. Mizaç alt ölçeklere göre geçerlilik oranları

Mizaç Alt Ölçekleri	tau-b max-min değerleri	p
Etkinlik Seviyesi	0.382 - 0.730	0.000
Kızgınlık/Düş Kırıklığı	0.448 - 0.741	0.000
Yaklaşım/Olumlu Katılım	0.409 - 0.623	0.000
Dikkati Odaklama	0.556 - 0.677	0.000
Rahatsızlık	0.437 - 0.660	0.000
Azalan Tepki/Sakinleşme	0.468 - 0.558	0.000
Korku	0.596 - 0.717	0.000
Yüksek Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet	0.514 - 0.765	0.000
Dürtüsellik	0.496 - 0.658	0.000
Engelleme Denetimi	0.429 - 0.714	0.000
Düşük Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet	0.425 - 0.770	0.000
Algısal Hassasiyet	0.619 - 0.716	0.000
Mutsuzluk	0.460 - 0.670	0.000
Utangaçlık	0.671 - 0.764	0.000
Gülümseme ve Kahkaha	0.424 - 0.756	0.000

gin olmasından kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

Yapılan güvenilirlik çalışmalarında, bir ölçeğin güvenilir olabilmesi için güvenilirlik katsayısının 0.80 civarında olması gerektiği fakat 0.60 civarında da kabul edilebilir olduğu bildirilmiştir (DeVellis 1991). Bu çalışmada tüm testin güvenilirlik katsayısı 0.78 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklere bakıldığında dürtüsellik alt ölçeğinin 0.47'lik değer aldığı görülmüştür. Bu değer, yapılan diğer çalışmalara nazaran düşüktür (İngilizce formunda 0.72 olarak bulunmuştur). Bu durumun çalışmaya sadece anne raporlarının alınmasından, doktor gözlemlerinin eklenmemesinden kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Ölçek kullanılırken dürtüsellik alt ölçeğinin güvenilirliğinin düşük olduğu hesaba katılmalıdır. Diğer alt ölçekler değerlendirildiğinde tüm değerlerin 0.60 değerine yakın ve ondan yüksek olduğu görülmüştür. Testin İngilizce versiyonundaki iç tutarlılıklarla karşılaştırıldığında korku (İngilizce formunda 0.54, 0.64 ve 0.60, Türkçe formunda 0.74) boyutunda Türkçe versiyonun daha tutarlı olduğu görülmüştür. Diğer

tutarlılıklar da birbirine yakın değerler almıştır. Bu formun İngilizce ve Türkçe form güvenilirliği karşılaştırılması Tablo 5'te gösterilmiştir.

Ölçeğin orijinal formunun test-yeniden test katsayıları ile Türkçe formun test-yeniden test katsayıları karşılaştırıldığında tüm mizaç alt ölçeklerinde Türkçe formun ilişkileri daha güçlü bulunmuştur (Putnam ve Rothbart 2006). Özellikle korku, utangaçlık ve gülümseme-kahkaha mizaç alt ölçeklerinde İngilizce formuna göre çok daha güçlü korelasyonlar bulunmuştur. Bununla ilgili sayısal değerler Tablo 6'da gösterilmiştir.

Kullanılan bu ölçek ile yapılan çalışmalarda etnik kökendeki farklılıkların mizaç alt ölçeklerinde farklılıklara neden olabileceği görülmüştür (Putnam ve Rothbart 2006). Bu farklılığın Türkçe güvenilirlik çalışmasında da bulunduğu gözlenmiştir. Rothbart'ın yaptığı çalışmada bu ölçeğin Afrikan Amerikan katılımcılarda daha düşük iç tutarlılıkta olduğu belirtilmektedir (Putnam ve Rothbart 2006).

Tablo 5. Alt ölçek puanlarının test-tekrar test değerleri arasındaki ilişkileri

Mizaç Alt Ölçeği	r	p
Etkinlik Seviyesi	0.813	0.000
Kızgınlık/ Düş Kırıklığı	0.858	0.000
Yaklaşım/ Olumlu Katılım	0.682	0.000
Dikkati Odaklama	0.838	0.000
Rahatsızlık	0.886	0.000
Azalan Tepki/ Sakinleşme	0.779	0.000
Korku	0.893	0.000
Yüksek Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet	0.879	0.000
Dürtüsellik	0.830	0.000
Engelleme Denetimi	0.898	0.000
Düşük Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet	0.875	0.000
Algısal Hassasiyet	0.817	0.000
Mutsuzluk	0.813	0.000
Utangaçlık	0.942	0.000
Gülümseme ve Kahkaha	0.856	0.000

Tablo 6. İki dildeki mizaç alt ölçek güvenilirlik katsayıları (Putnam ve Rothbart 2006)

Mizaç Alt Ölçekleri	İngilizce (α)	İngilizce (α)	İngilizce (α)	Türkçe
	Örneklem 1	Örneklem 2	Örneklem 3	(α)
Etkinlik Seviyesi	0.74	0.65	0.72	0.59
Kızgınlık/ Düş Kırıklığı	0.78	0.72	0.69	0.75
Yaklaşım/ Olumlu Katılım	0.58	0.57	0.70	0.58
Dikkati Odaklama	0.73	0.70	0.70	0.63
Rahatsızlık	0.70	0.69	0.82	0.76
Azalan Tepki/ Sakinleşme	0.71	0.67	0.80	0.76
Korku	0.54	0.64	0.60	0.74
Yüksek Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet	0.70	0.66	0.76	0.62
Dürtüsellik	0.54	0.62	0.74	0.47
Engelleme Denetimi	0.62	0.68	0.72	0.67
Düşük Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet	0.82	0.60	0.68	0.61
Algısal Hassasiyet	0.69	0.60	0.73	0.67
Mutsuzluk	0.61	0.43	0.46	0.58
Utangaçlık	0.79	0.82	0.87	0.86
Gülümseme ve Kahkaha	0.64	0.55	0.77	0.62

Tablo 7. Orijinal ve Türkçe form korelasyonlarının karşılaştırılması (Putnam ve Rothbart 2006)

Mizaç Alt Ölçekleri	İngilizce Form (r)	Türkçe Form (r)
Etkinlik Seviyesi	0.80	0.81
Kızgınlık/ Düş Kırıklığı	0.70	0.85
Yaklaşım/ Olumlu Katılım	0.54	0.68
Dikkati Odaklama	0.61	0.83
Rahatsızlık	0.74	0.88
Azalan Tepki/ Sakinleşme	0.53	0.77
Korku	0.58	0.89
Yüksek Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet	0.71	0.87
Dürtüsellik	0.75	0.83
Engelleme Denetimi	0.70	0.89
Düşük Yoğunluklu Uyarılarla Memnuniyet	0.74	0.87
Algısal Hassasiyet	0.55	0.81
Mutsuzluk	0.65	0.81
Utangaçlık	0.63	0.94
Gülümseme ve Kahkaha	0.56	0.85

ÇDL-KF, Rothbart ve ark.'nın geliştirdiği ve çok sayıda dile çevrilen bir ölçektir. Bu ölçek şu ana kadar Katalanca, Çince, Fransızca, Almanca, İbranice, İtalyanca, Japonca, Norveççe, Portekizce, İspanyolca olmak üzere 10 dile çevrilmiştir (Rothbart ve ark. 2011). Formun çevrildiği bu 10 dilde de bu konu ile ilgili bir makale yayınlanmadığı görülmüştür. Çevrim çalışmalarını yürüten yazarlarla yapılan yazışmalarla, geçerlilik ve güvenilirlik analizinin sözel sunum ve poster sunumu olarak değerlendirildiği öğrenilmiştir. Bu nedenle burada kaynak olarak gösterilememiş ve karşılaştırma yapılamamıştır.

Bir ölçeğin geçerlilik analizinin yapılması için 3 yöntem bulunmaktadır. Bunlar; içerik geçerliliği, uygulama geçerliliği ve yapı geçerliliğidir. Yapı geçerliliği için ise faktör analizi ve bilinen grup ile karşılaştırma yapılır. İçerik geçerliliği analizi ölçeğin alanında uzman kişiler tarafından incelenerek amaca uygun olduğunun belirlenmesi gerekmektedir (Karasar 1999). Bu çalışmada da mizaç ölçeği dört çocuk psikiyatristi, bir psikiyatrist, bir

psikolog, bir eğitim bilimleri uzmanına verilmiş, mizacı ölçüp ölçemeyeceği incelenmiştir. Uzmanlar tarafından mizacı ölçebilir olarak kabul edilen bu form daha sonra güvenilirlik analizi için bir kısım testlerden geçirilmiştir. Mizaç ölçeği olarak çalışmanın dahil olduğu yaş grubu için henüz Türkçe'ye kazandırılmış bir başka form olmadığından bilinen grup ile karşılaştırma yapılamamaktadır. Ölçeğin orijinal dili olan İngilizce faktör analizinin yapılması nedeniyle Türkçe form için faktör analizi de incelenememiştir. ÇDL-KF'nin Türkçe geçerliliği için öncelikle soru maddelerinin alt ölçeklere uyuma bakılmıştır. Tüm alt ölçeklerde tüm sorular istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde alt ölçeklerle uyumlu bulunmuştur ($p=0.000$). Fakat bu bulunan olumlu değer geçerlilik çalışması için ancak bir ön fikir vermektedir. Bu nedenlerle Türkçe formun geçerliliğinin uygulama geçerliliği ile test edilmesi gerekmektedir. Uygulama geçerliliğinin yapılabilmesi için ise saha çalışmalarının planlanacağı ileri çalışmaların yapılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Özetle; Çocuk Davranış Listesi Kısa Formunun, test-tekrar test ilişkileri ve güvenilirlik analizi sonuçlarının yanı sıra yazındaki çalışmalar ışığında da Türk çocuklarındaki mizaç özelliklerini değerlendirmek için kullanılabilir bir yardımcı ölçek olduğu düşünülmüştür.

Yazışma adresi: Dr. Burcu Akın Sarı, Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara, carpediem-burcu@yahoo.com

KAYNAKLAR

- Chess S, Thomas A (1959) Characteristics of the individual child's behavioral response to the environment. *Am J Orthopsychiatry*, 24: 791-802.
- DeVellis RR (1991) Scale development: Theory and applications. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Fullard W, Mc Devitt SC, Carey WB (1984) Assessing temperament in one-to-three-year-old children. *J Pediatr Psychol*, 9:205-216.
- Goldsmith HH, Buss AH, Plomin R ve ark. (1987) Roundtable: What is temperament? Four approaches. *Child Development*, 58: 505-529.
- Karasar N (1999) Bilimsel araştırma yöntemi- Kavramlar, ilkel, teknikler Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kristal J (2005) The temperament perspective: Working with children's behavioral styles. Michigan (USA): Paul H Brooks Publishing.
- Martin RP (1988) The Temperament Assessment Battery for Children. Brandon,VT: Clinical Psychology Publishing Co.
- Martin RP (1999) The temperament assessment battery for children-revised (TABCR-R). Athens, GA: School Psychology Clinic.
- McDevitt SC, Carey WB (1978) The measurement of Temperament in 3-7 year-old children. *J Child Psychol Psychiatry*, 19: 245-253.
- Putnam SP, Rothbart MK (2006) Development of short and very short forms of the children's behavior questionnaire. *J Pers Assess*, 87: 103-113.
- Rothbart MK, Ahadi SA, Hershey KL (1994) Temperament and social behavior in childhood. *Merrill Palmer Q*, 40: 21-39.
- Rothbart MK, Derryberry D (1981) Development of individual differences in Temperament. *Advances in development psychology*. Lamb ME, Brown AL (Ed), Mahwah (NJ): Lawrence Erlbaum Associates.
- Rothbart MK (2011) The Instruments 06/04/2011 tarihinde <http://www.bowdoin.edu/~sputnam/rothbart-temperament-questionnaires/instrument-descriptions/childrens-behavior-questionnaire.html> adresinden indirildi.
- Rowe DC, Plomin R (1977) Temperament in early childhood. *J Pers Assess*, 41: 150-156.
- Thomas A, Chess S (1977) Temperament and Development. New York: Brunner/Mazel.
- Thomas A, Chess S, Birch H ve ark. (1963) Behavioral individuality in early childhood. New York: New York University Press.
- Thomas A, Chess S, Birch H (1968) Temperament and behavior disorders in children. New York: New York University Press.